

FELSEFE DÜNYASI

2008/1 Sayı: 47

YILDA İKİ KEZ YAYIMLANIR

ISSN 1301-0875

Sahibi

Türk Felsefe Derneği Adına
Başkan Prof. Dr. Necati ÖNER

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Prof. Dr. Ahmet İNAM

Yazı Kurulu
Prof. Dr. Necati ÖNER
Prof. Dr. Ahmet İNAM
Prof. Dr. Murtaza KORLAELÇİ
Doç. Dr. Hüseyin Gazi TOPDEMİR
Doç. Dr. İsmail KÖZ

Felsefe Dünyası Hakemli Bir Dergidir.

Felsefe Dünyası 2004 yılından itibaren PHILOSOPHER'S INDEX ve
TÜBİTAK /ulakbim tarafından dizinlenmektedir.

Yazışma ADRESİ
P.K. 21 Yenışehir / ANKARA
Tel&Fax: 0.312 231 54 40

Fiyatı: 15 YTL (KDV Dahil)

Banka Hesap No:
Vakıfbank Kızılay Şubesi: 00158007288336451

Dizgi ve Baskı
Türkiye Diyanet Vakfı
Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi
OSTİM Örnek Sanayi Sitesi 1. Cad. 358. Sk. No: 11 Y.Mahalle / ANKARA
Tel: 0.312 354 91 31 (Pbx) • Fax: 0.312 354 91 32

İDEOLOJİLERİN DOĞRULUĞU BİÇİMSEL DOĞRULUKTUR

Necati ÖNER*

Felsefede üç doğrudan bahsedilir: İçerik doğrusu, ahlak doğrusu ve biçim doğrusu. Her üç doğru da uygunluk söz konusudur. İçeriksel doğru bir bilginin objesine uygunluğudur. Başka ifade ile bir konu hakkında verilen hükümle o konu arasındaki uygunluktur. Bu uygunluk çok defa deneyle doğrulanır; bilimsel doğrular gibi. Ahlak doğrusu, bir ahlak davranışı ile ahlak kuralı arasındaki uygunluktur. Biçim doğrusu ise akıl yürütmede bu fiilin belli ilkelere uygunluğudur. Mantık ve Matematikteki doğruluklar biçimsel doğrulardır

Mantıksal doğrulukta uygunluk akıl veya mantık ilkeleri denen özdeşlik, çelişmezlik, üçüncü şıkkın imkânsızlığı denen ilkelerle Leibniz'in yeter sebep ilkesi dediği ilkelerdir. Akilyürütmelerde sonucun doğruluğunu akıl kendiliğinden kabul eder. Matematikte ise, ilkeler doğruluğu kabul edilmiş tanım, aksiyom ve postulatlardır.

Bunlara uygun olan hüküm doğrudur. Birer misal verelim

Mantıkta:

Bütün insanlar ölümlüdür

Sokrat insandır

O halde Sokrat ölümlüdür

Akl sonucun doğruluğunu kendiliğinden kabul eder. Yalnız burada doğruluk biçim bakımındadır. Önergelerin içerikleri dikkate alınarak değerlendirilmemiştir. Çünkü Yanlış içerikli bir tasım biçim bakımından doğru olabilir. Mesela

Bütün insanlar dört ayaklıdır

Sokrat insandır

O halde Sokrat dört ayaklıdır.

Bu tasım biçim bakımından doğrudur fakat birinci önermenin içeriği yanlış olduğu için sonucun içeriği de yanlıştır.

Bu tasımı içeriksiz sembollerle yazarsak şöyle olur.

A	B dir.
C	A dır.
O halde C	B dır.

Matematikte ilkeler mantıktakinden farklıdır. Matematiğin ilkeleri, mantık ilkeleri gibi değişmez ve insanın doğuştan sahip olduğu ilkeler değildir. Matematiğin ilkeleri doğrulukları kabul edilmiş ilkelerdir, kabul edilenlerden farklı da olabilirler. Bu sebepten matematik ilkeleri sistem içinde geçerli ve matematiksel doğrular da ancak sistem içinde doğru oldukları için görelidirler. Buna da bir misal verelim:

Bir üçgenin iç açılarının toplamı iki dik açıya eşittir, önermesinin doğruluğu ancak

* Emekli Felsefe Profesörü.

Öklit postulatı olan, bir doğruya onun dışındaki bir noktadan ancak bir paralel çizilir, ilkesini kabul etmekle mümkün olur. Yani bu önerme Öklit sistemi içinde doğrudur. Bu ilkeyi kabul etmeyen hiperbolik ve eliptik geometri sistemlerinde bu hüküm yanlıştır. Hiperbolik geometride bir çizgiye dışarıdaki bir noktadan birden çok paralel çizilir postulatı kabul edildiğinden bir üçgenin iç açılarının toplamı iki dik açıdan küçük, hiç-bir paralel çizilemez diyen eliptik geometride ise iki dik açıdan büyüktür. Her hüküm kendi sistemi içinde doğrudur.

İşte bir ideolojiye mensup olan birisi, konuşmasında sözlerinin doğru olduğuna inanır; inandığı içeriksel doğruluk değil, biçimsel doğruluktur. Hâlbuki kendisi sözlerinin içeriksel doğru olduğu kanaatindedir. Farklı ideolojilere mensup kişilerin tartışmalarda anlaşamamaları, hükümlerinin biçimsel doğru olduğu halde, onları içeriksel doğru gibi kabul etmelerinden ileri gelir.

Olayların açıklanması, anlatılması sözle olduğu için sözlerden oluşan hükümlerde elbette içeriksel doğru bahis konusudur. Bunun yanında biçimsel doğru da bahis konusu olur; şöyle ki: Her ideoloji bir sistemdir; yani tutarlı önermeler toplamıdır. Bu sebeple, sistemin temelinde doğruluğu ispat edilmiş değil, fakat doğruluğu kabul edilmiş ilkelere vardır. Bunlar postulatlardır. Sistem içindeki önermelerin doğruluğu bu ilkelere uyması iledir. Bir ideoloji mensubu, söylediğinin olayları tam aksettirdiği, yani olgusal doğruyu ifade ettiği kanaatindedir. İşte aldatıcı nokta budur. Bir ideolojide doğru olarak kabul edilen bir hüküm, başka bir ideolojide yanlış bulunabilir. Bu da ideolojilerdeki doğru-nun içeriksel doğru olmadığını gösterir. Çünkü bir olay veya olgu için tek içerik doğru-su vardır. Şu misal konunun aydınlatılması için yeterlidir: Rus lideri Kuruçef Amerika'yı ziyaretinde hazır bulunduğu bir toplantıda zenci bir parlamenter, yaptığı konuşmada, Amerika'daki özgürlüklerden bahseder. Kuruçef'in cevabı şu olur: "Siz kendi medeni kanununuzun anlayışı, biz de bizimkinin anlayışı içindeyiz. Sizin için özgürlük olan bizim için esarettir".

İnsanın bilinçli her eylemi bir zihniyet içinde gerçekleşir. İnsan bilgi edinirken, bilgisini uygulamaya koyarken hep bir zihniyet içinde bulunur. İnsanın iki temel zihniyeti vardır. Bunlar büyüsel ve olgusal diye adlandırılır. Doğuştan varolan bu zihniyetler birbirini yok edemez, hakimiyet dereceleri ise hem, bireyin hem de o bireyin içinde bulunduğu toplumun uygarlık derecesine göre değişir. Bir de insanın ikinci dereceden zihniyetleri vardır; sonradan kazanılmışlardır ve sayıları belirsizdir. Her mesleğe, her eğitim derecesine göre değişir. İkinci dereceden zihniyetlere, temel zihniyetlerden ayırmak için tutumlar diyorum. İkinci dereceden zihniyetler en belirgin şeklini din ve ideolojilerde alır. Çünkü bunların dayandığı ana ilkeler bellidir. İkinci dereceden zihniyetler, yalnız din ve ideolojilere has değildir. Özellikle sosyal konular ve insanlar arasındaki ilişkilerde de bu zihniyetler bireylere hakimdir. Bu konular karşısında bireyin takındığı tutumun çok defa dayandığı ilkeler bilinemez, hatta bazen o kişi dahi bu ilkelerin farkında değildir. O kişinin verdiği hükmün veya yaptığı eylemin doğruluğuna inanması, içinde bulunduğu tutuma göredir; yani biçimsel doğruluktur. İnsanların bu alanlarda yaptıkları tartışmalar, karşılaştıkları anlaşmazlıklar biçimsel doğruluklarını içeriksel doğru sanmalarından ileri gelmektedir.

Bu durum, kapalı tutum içinde bulunanların, bir yetki sahibi olduklarında çevrelerine ve yaşadıkları topluma büyük sıkıntılar vermelerine sebep olmaktadır. Kapalı tutum içinde olan, kendi fikrinin mutlak doğru olduğu inancındadır ve başaka fikirler karşısında toleransı yoktur. Bütün diktatörler bu durumdadır.

Uygar olmanın en önemli şartı toleranslı olmaktır. Bunu sağlamak için de, insan doğası gereği aynı konuda farklı inanç ve fikirlerin olabileceği gerçeği kanaatinin toplumda yaygın olması gerekir. Bunu sağlamak da, büyük ölçüde her yönüyle insanı tanıtan eğitim ve öğretime bağlıdır.

Résumé

La vérité Des Idéologie Est Vérité De Forme

La vérité de forme, dans un système, est une cohérence entre le jugement et Les principes qui se trouvent à la base de ceux-ci, comme en mathématique et en logique.

L'erreurs en idéologie provient de l'acceptation des jugements de contenus au lieu des jugements de forme, d'après ses partisans. Voilà les origines désaccordées entre des idéologies.

Mentalité Mots-clés: idéology, tolérance, éducation.

5

5